

2. BÖLÜM

BİRİNCİ SORUŞTURMA

Çocuk Kitabı Yazarlarının Sorunlara Yaklaşımı

Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı yazarı olarak çocuk ve ilk gençlik edebiyatının yazar, yayıncı, okur, eleştiri sorunlarını değerlendirir misiniz?

Baktığım Yerden Görünen Sorunlar

Aytül AKAL*

Öznesine insanı alan her konuda sorunlar olur, olmalı da. Gelişimin ve ilerlemenin, sorunları çözüme ulaştırma çabasının vazgeçilemez sonucu olduğunu düşünürüm. Bazen baktığımız yerden mükemmel görünse de, konunun içinde yaşayanların bizim fark edemediğimiz sorunlarla boğuşuyor olmaları, sorun-suz yaşıyor olmalarından çok daha büyük bir olasılıktır.

Bizim alanımızda da, yayıncının sorunu başka, yazarın başka, okurun başka... Sorunuzda ayrıntıladığınız bu başlıkların her birinin, çocuk ve gençlik edebiyatı'na katıldığım 1991 yılından bu yana benim baktığım yerden nasıl göründüklerini ve zaman içinde değişip çeşitlenen sorunlarını kısaca özetlemem gerekirse, şunları söyleyebilirim:

Yazar: Ülkemizde çocuklar ve gençler için yazarlar, yaratıcılık sürecinden uzak kesimlerin baskısı altındadır. Anne-babalar, öğretmenler, eğitimciler, akademisyenlerden oluşan kalabalık bir grup, çocuk okuru yönlendirerek ya da not vaadiyle zorunlu kılarak, satış profilini istedikleri yöne doğru büyük oranda akıtabildiklerinden, parmaklarını, yazarların yaratıcılıkları üzerinde Demokles'in Kılıcı gibi sallandırabilirler.

Yabancı yazarla yerli yazar arasındaki çifte standard uygulamaları, hoşgörü ile cadı avı arasındaki fark kadar geniş bir yelpazenin iki ucunda yer alır. Çifte standartla bunalılan yerli yazar, yaratıcılıkla sipariş metin ikileminde bocalar. Üstelik, filmlerde, romanlarda ballandırarak anlatıldığı gibi telif ücretinin avansıyla ev alan bir yazarla karşılaşmak, yeşil bir uzaylıyla karşılaşma olasılığından zayıftır. Teliflerin düşük olması satış sayısıyla ilgilidir diye düşünülebilir ama yazar, kitabının çok satılacağını, hatta büyük olasılıkla “çok satan” olacağını umarak yayıncıya teslim ettiğinden, satıştaki yavaşlığı yayıncının ilgisizliği ya da beceriksizliği olarak görür.

Yazar açısından bir başka sorun da, kitaplarının fotokopiyle çoğaltılarak okunması ya da kütüphanelerde yüzlerce okura ulaşmış olsa da bu okumalardan telif alamaması gibi durumlardır ki, yurt dışında, kütüphaneden okunan kitaplar için bile devlet, cüzi de olsa bir bütçe ayırıp yazara telif ödemesi yapmaktadır.

Yazarları koruyan, ama gerçekten koruyan, sorunlarını çözmek için katkı sunan bir kurum yoktur. Kitaplarımızı Peter McCritter ya da Sarah M. Thriller gibi kendinize yakıştıracığımız uydurma bir isimle imzalayarak sorunların bir kısmının üzerinden atlanabilir mi? Belki de... En azından böylelikle hiç gayret göstermeden prestij katılabilir kitaba.

* Çocuk kitabı yazarı.

Yayıncı: Çoğu yazarın, kitabı yayımlanır yayımlanmaz kapış kapış satılıp tükeneceği gibi bir hayali olduğundan, yayıncılar sürekli zan altındadır. Sıklıkla, “Yazara haber vermeden yeniden basmıştır.”dan tutun, “İki bin baskı gösterdi ama on bin bastı.” gibi doğrudan ya da arkadan suçlamalara göğüs germek zorunda kalırlar.

Kitap basmanın maliyetine yazar telifi, editörlük, resimleme, tasarım, kâğıt, baskı gibi zorunlu harcamaların yanı sıra; eleman, kira, muhtasar, sigorta, gelir vergisi gibi ödemeler de eklenir, böylece sonuçta yayıncıya kalan keçiboynuzu balından hâllice kârlar, büyük ticari beklenti içinde sektöre atılanlar için tam bir düş kırıklığı olur. Yayıncı, baskı maliyetinin KDV’sini devlete %18 ile öderken, aynı kitabın satışında %8 KDV kesmek zorundadır; bu nedenle, devlette biriken %10 alacağının peşinde koşarken, bir yandan da dağıtımıcılardan aldığı karşılıksız çeklerin, senetlerin peşinde kıvranır durur. Ancak bunlar, asıl sorun olan “haksız rekabet”in yanında önemsiz kalır. Fatura kesmeyen, bandrolsüz ya da sahte bandrolle kitap satan gel-geç yayınevleri, niteliksiz malını ucuz maliyet ve yüksek kârla satışa sunabildiğinden, saygın yayınevlerinin kitap fiyatlarının göreceli olarak yüksek gibi görülmesine neden olur; bu da alıcı karşısında, dürüst yayınevlerinin güvenilirliğini zedeler. Alıcıların birçoğu yayıncının ya da alacağı kitabın niteliğine değil, sadece fiyatına bakarak karar verdiği için, dürüst yayıncılar, satışta zorlanırlar.

Yayıncının sorunları bu kadarla kalsa iyi. Yayımlanan kitapların sergilendiği, tanıtıldığı, satışının yapıldığı alanlar giderek azaldığından, yayıncılar kitaplarını okurlara ulaştırmakta zorlanmaktalar. Kitapçıların kapandığı, güvenilir dağıtımçı sayısının bir elin parmağını zar zor geçebildiği bir ortamda, yayıncıları en çok zorlayan konunun, okura erişim sorunu olduğundan söz edilebilir.

Alanda kalifiye eleman bulmak da zordur. Editörlüğe soyunup dil acemisi çıkanlar, okulda öğrendiği yabancı dilin çevirmenlik için yeterli olacağını düşünenler, yaratıcı tasarımı bilgisayar becerisiyle eşdeğer sananlar, yayınevlerinde çalışmak için başvururlar. Yayınevleri günlük işlerinin yanı sıra, hiç durmaksızın eleman yetiştirmek için bir okul vazifesini görmek zorunda kalır.

Yayıncıların bir başka sorunu da, okullara her türlü satıcı buyur edilirken, birçok ilde ve ilçede ‘yasak’ gerekçesiyle devlet okullarının kapısından geçirilmemeleridir. Oysa yayıncılar, okurlarla aralarında köprü kurabilmek için, hazırladıkları katalog, broşür, numune gibi tanıtım malzemelerini okullara ulaştırmak derdindedirler. Düzenlemek istedikleri söyleşi, imza, atölye gibi etkinlikler de devlet okullarının yönetimleri tarafından geri çevrildiğinden, yayıncılar kitaplarını okurlara ulaştırabilmek için kırk takla atmak zorunda bırakılıyorlar.

Sonuç olarak yayıncılar, zor memnun edilen yazar-çizerle, yetiştirmek zorunda olduğu elemanla, yasakçı devletle, cebinde akrep olan dağıtımıcılarla, okurun fahiş fiyat suçlamalarıyla, kapısından sokulmadığı devlet okulları yönetimiyle, hiç bitmeyen sorunlar kazanı içinde işine ve kitaba olan sevgisini yitirmemeye çalışır.

Okur: Okur, aile-öğretmen-yazar kısılcığında sıkışıp kalmıştır. Öğretmenlerin seçtiği kitap listelerine, ailesinin önerilerine, söyleşi günlerinde yazarın onun için imzaladığı kitaplara öncelik vermek zorundadır. Peki ama okurun istediği nedir?

Üstelik onu birçok kez düş kırıklığı beklemektedir. Okumak zorunda olduğu kitap, ona heyecan vermeyebilir. Bazı kitaplar zayıf kurgusu, basit konuları, dil bozuklukları ve

sürekli yinelemeleriyle onu okumaktan bezdirebilir. Okur, dünyasına seslenebilen nitelikli bir kitapla karşılaştığında, hiçbir baskı ya da not kaygısı olmaksızın okuma sürekliliğini kendi isteğiyle sürdüreceksen, nitelikli olmayan kitaplarla karşılaştığında kitap okumaktan vazgeçip, birlikte daha günceli yakalayabildiği teknolojik heyecanları yeğleyebilir.

Okurun en büyük sorunlardan biri de kitapların parayla satılmasıdır. Kitabın, onu ortaya koyan yüzlerce, binlerce kişiyi yaşatacak ticari bir meta olduğu çoğu kez gözardı edildiğinden ve bu düşünce adeta kemikleştiğinden, saçma sapan şeylere avuçla para dökülürken, kitaba ödenecek paraya bir türlü kıyılmaz. Aslında okurun, kütüphanelere giderek ya da arkadaşlarıyla değiştirerek kitaplara ücretsiz ulaşabilmek gibi bir seçeneği de vardır, ancak öncelikle, severek okuyacağı kitaplar bulması, yenileri için heyecan duyması ve devamlılığını araması gerekir. Kısacası, okur için en büyük sorun, kitabın niteliği ve ederidir.

Eleştiri: Eleştiri nedir? Eleştirmen kimdir? Ülkemizde çocuk ve ilk gençlik edebiyatı alanında metnine olumlu/olumsuz duygularını yansıtmadan nitelikli, nesnel bir eleştiriye ortaya koyabilen var mı? Yoksa eleştiri, ara sıra bir dostunun kitabını övmek ya da düşmanıninkini yermek için yararlanılan bir araç mıdır? Neden nitelikli bir eleştiriye rastlamak, dört yapraklı bir yonca bulmak kadar nadir ve heyecan vericidir? “Ben hayatımı çocuk ve ilk gençlik kitapları eleştirmenliği ile kazanıyorum,” diyebilen birini rastlayamadığımızdan mı?

Çocuk ve ilk gençlik edebiyatı alanında eleştiri yazısı yazmanın parasal bir karşılığı olmayıp, kişisel tatminin ötesinde hayatı sürdürececek bir gelir sağlamadığından, bir avuç heveslinin duygusal ihtiyacına bağlı olarak zaman zaman girip çıktığı bir alan olarak iyice güdük hâle gelmiştir.

Nesnel eleştirilerin karşılığında para kazanmak zor olduğu kadar, bu eleştirileri sempozyumlar, panellerde sunmak dışında, basılı olarak yayınlayacak bir kanal bulabilmek de ayrı sorundur. Ayrıca, “Ben eleştirmenim!” diye ortaya çıkanların, kendi kitaplarını yayımlayan yayımcıların yayımlarını olumsuz eleştirmekten kaçınmaları da bu alanda tarafsız ve nesnel olmanın Türk çocuk ve ilk gençlik edebiyatına henüz pek uzak olduğunun kanıtıdır.

Kısacası, eleştiri alanının en önemli sorunu, kişisel tatminden arınmış, nesneliği öne alan gerçek metinlerin ortaya konamayışı ve eleştiri yapmanın parasal bir getirisi olmamasıdır.